

แนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา บ้านวังปลาผา
ตำบลลุ่มลำชี อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ
Guideline for knowledge management of local wisdom in water hyacinth handicraft
Ban Wangplafha Tombol Lumlamchi Ampho Bankhwao Chaiyaphum Province

มานิตา ตันพานิชย์^{1*} และกรรณวิษณ์ ช่วยอุปการ²
Manita Tunpanich^{1*} and Kannawish Chuai-uppakarn²

^{1,2}สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ 36000

^{1,2}Department of Developmental Strategy, Faculty of Political Science,
Chaiyaphum Rajabhat University, Chaiyaphum 36000, Thailand

^{1*}Corresponding Author, E-mail : k_manita812@hotmail.com

Received: 5 November 2021, Revised: 14 March 2022, Accepted: 28 April 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาระดับปัจจัยที่เอื้อในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา 2) เพื่อศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา บ้านวังปลาผา ตำบลลุ่มลำชี อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสานวิธี ทั้ง เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ สมาชิกกลุ่มหัตถกรรม และกลุ่มภาคีพัฒนา ผักตบชวาบ้านวังปลาผา ตำบลลุ่มลำชี อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 60 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์ และประเด็นสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยเอื้อในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) องค์ความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา มีจำนวน 7 องค์ความรู้ คือ (1) การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ (2) การคัดเลือกวัตถุดิบ (3) การออกแบบลายสาน (4) รูปแบบผลิตภัณฑ์ (5) การย้อมสี (6) การสานชิ้นรูป (7) การเก็บรักษาวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์ และ 3) แนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา ประกอบด้วย การสร้างความรู้ การจัดเก็บและบันทึกความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ และการประยุกต์ใช้ความรู้

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาท้องถิ่น, หัตถกรรมผักตบชวา, บ้านวังปลาผา, แนวทางการจัดการความรู้

Abstract

The objectives of this research were 1) to study levels of enabling factors in knowledge management of local wisdom in water hyacinth handicrafts, 2) to study the body of local wisdom knowledge in water hyacinth handicrafts, and 3) to study the guideline for knowledge management of local wisdom in water hyacinth handicrafts Ban Wangplafha Tombol Lumlamchi Ampho Bankhwao Chaiyaphum Province. This research used mix methodology that combined quantitative and qualitative methods. The target groups of 60 people were the member of the craft group and associate group of water hyacinth handicrafts Ban Wangplafha Tombol Lumlamchi Ampho Bankhwao Chaiyaphum Province. The quantitative research instrument was a questionnaire. The statistics used in the quantitative data analysis were percentage, mean, and standard deviation. The qualitative research instruments were interview form and group discussion issues. The qualitative data used the content analysis method. The results showed that: 1) The level of enabling factors in knowledge management of local wisdom in water hyacinth handicraft was at a high level, 2) The local wisdom in water hyacinth handicraft composed of 7 bodies of knowledge: (1) material preparation (2) raw material selection (3) pattern design (4) product form (5) dye (6) pattern design and (7) material and product maintenance and 3) The guideline for knowledge management of local wisdom in water hyacinth handicraft Ban Wangplafha Tombol Lumlamchi Ampho Bankhwao Chaiyaphum Province with knowledge management processes as followed: creating knowledge, storing and recording knowledge, sharing and applying knowledge

Keywords: local wisdom, Water Hyacinth Handicraft, Ban Wangplafha, The guideline for knowledge management

1. บทนำ

เครื่องจักสานชุมชนเป็นแขนงหนึ่งในสาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ที่ได้นำเอาวัสดุจากธรรมชาติ เช่น ไม้ไผ่ หวาย กระจูด กก มาขึ้นรูปด้วยวิธีการสอดขัดและสานกันของวัสดุที่เป็นเส้น เป็นริ้ว เป็นภาชนะเครื่องใช้ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน สะท้อนให้เห็นถึงความชาญฉลาดในการเลือกสรรวัตถุดิบมาดัดแปลงให้เป็นรูปทรงตามประโยชน์ใช้สอยในรูปแบบที่แตกต่างกันตามสภาพท้องถิ่นและวัสดุในท้องถิ่นนั้น โดยปัจจุบันมีการผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล ก่อให้เกิดนวัตกรรมใหม่ เช่น การนำผักตบชวามาจักสานเป็นเครื่องใช้ หมวก และกระเป๋า (ศิริประภา โคบายาชิ, 2555)

ธรรมชาติของการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีการปรับตัวอย่างต่อเนื่องตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่ผสมผสานกันระหว่างความรู้ ประสบการณ์ กับบริบทวัฒนธรรมชุมชน กลุ่มหัตถกรรมผักตบชวาบ้านวังปลาผา ก่อตั้งขึ้นมาในปี พ.ศ. 2536 ปัจจุบันมีสมาชิก 40 คน มีวัตถุประสงค์สำคัญมุ่งหวังให้สมาชิกมีการผลิตที่พอเพียง พอเลี้ยงชีพ โดยยึดหลักความสามัคคี และการพึ่งตนเองควบคู่กันไป โดยกลุ่มมั่นใจว่าจะเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยให้อาชีพเสริมที่ช่วยให้ความเป็นอยู่ของสมาชิกดีขึ้น และคาดหวังจะยกระดับเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมของชุมชน สามารถจำหน่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศตามนโยบายประเทศไทย 4.0 (สำนักงานเทศบาลลุ่มลำชี, 2562)

จากการศึกษาข้อมูลภาคสนามขั้นต้น พบว่าชุมชนนี้มีผักตบชวาปรากฏอยู่ในลำน้ำหนาแน่น ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวาของชุมชนกำลังสูญหายขาดผู้สืบทอดเยาวชนไม่สนใจเรียนรู้ ซึ่งในกระบวนการผลิตหัตถกรรมผักตบชวามีความรู้และเทคนิคสำคัญหลายประการ โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับลายสานเป็นความรู้ที่เป็นอัตลักษณ์หนึ่งเดียวในจังหวัดชัยภูมิ รวมทั้งมีปัญหาลักษณะเกี่ยวกับการบูรณาการความรู้ กระบวนการเรียนรู้ การถ่ายทอดความรู้ ไม่มีผู้บันทึกและจัดเก็บความรู้ไว้ ในขณะที่ผู้นำกลุ่มเชื่อมั่นว่าหากภูมิปัญญานี้ได้รับการอนุรักษ์ฟื้นฟู พัฒนาเป็นอาชีพเสริมของครัวเรือน ในอนาคตภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวาจะโดดเด่นเป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดชัยภูมิได้

หัตถกรรมผักตบชวาของกลุ่มนี้ เคยได้รับรางวัลชนะเลิศผลิตภัณฑ์ดีเด่น ประเภทขึ้นรูป เมื่อปี พ.ศ. 2553 โดยสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม ซึ่งสะท้อนความโดดเด่นด้านภูมิปัญญาและความภาคภูมิใจร่วมกันของกลุ่มและชุมชนได้เป็นอย่างดี รวมทั้งยังเป็นกลุ่มเดียวในจังหวัดชัยภูมิ ที่ยังคงดำเนินการผลิตหัตถกรรมผักตบชวาอยู่อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นเพื่อยกระดับและรักษาภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวาของชุมชนไม่ให้อายุยหาย จึงควรนำภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวาของชุมชนมาพัฒนาโดยกระบวนการจัดการความรู้ นอกจากจะช่วยให้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวาให้มีอัตลักษณ์ มีคุณภาพมาตรฐาน ชุมชนพึ่งตนเองได้ทางความรู้แล้วยังช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับการย่นระยะเวลาในกระบวนการเรียนรู้ และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวาไว้ไม่ให้สูญหายไปตามกาลเวลาได้อีกด้วย ประกอบกับองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ได้เกิดขึ้นมาอย่างโดดเดี่ยว แต่เกิดขึ้นบนฐานวัฒนธรรมชุมชน ดังนั้นการศึกษาภูมิปัญญาจึงควรศึกษาปัจจัยเอื้อและองค์ความรู้โดยรวม โดยมีชุมชนเป็นผู้ปฏิบัติสำคัญในกระบวนการจัดการความรู้ จะสามารถนำความรู้ไปพัฒนาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ได้อย่างหลากหลาย ทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับชุมชน ภายใต้การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการขับเคลื่อนการจัดการความรู้ที่เหมาะสมต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาระดับปัจจัยเอื้อในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา บ้านวังปลาผา ตำบล ลุ่มลำชี อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

2.2 เพื่อศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา บ้านวังปลาผา ตำบลลุ่มลำชี อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

2.3 เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา บ้านวังปลาฝา ตำบลลุ่มลำชี อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

3. แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาเป็นความรู้ ความสามารถขั้นพื้นฐานที่เกิดจากความเฉลียวฉลาดของกลุ่มในกลุ่มสังคมใด สังคมหนึ่ง ซึ่งได้คิดประดิษฐ์หรือสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ขึ้น เพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ได้มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ในปัจจุบันยังใช้เป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญในการจัดการศึกษา เพราะผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต สามารถศึกษาค้นคว้าแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้ตามอัธยาศัย ช่วยเสริมสร้างจินตนาการและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สร้างความรู้ ความคิด วิชาการและประสบการณ์ สร้างอาชีพใหม่ และส่งเสริมมิตรภาพความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน หรือผู้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้ชุมชนสงบสุข พึ่งตนเองได้อย่างมั่นคง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550)

3.2 แนวคิดการใช้ประโยชน์จากผักตบชวา ผักตบชวา (Water hyacinth) จัดเป็นพรรณไม้มีถิ่นกำเนิดดั้งเดิมอยู่ในทวีปอเมริกาใต้ เป็นพืชที่ขยายพันธุ์ได้รวดเร็ว พบได้ทั่วไปตามริมน้ำ สามารถนำมาแปรรูปทำเป็นผลิตภัณฑ์จักสานหรือสินค้าอื่น ๆ เช่น กล่องใส่กระดาษทิชชู ตะกร้า กระเป๋า แก้ว อี เปเลญวน รองเท้าและถาดรองผลไม้ ถาดรองแก้วน้ำ แจกันสาน เสื้อ ฯลฯ (เมตไทย, 2563) ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวามีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาเฉพาะครัวเรือน ผลิตภัณฑ์ที่ได้ส่วนมากเป็นรูปแบบที่เรียบง่าย มีขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นตอนก่อนการผลิต ได้แก่ (1) การเตรียมวัสดุ (2) การคัดเลือกผักตบชวา (3) การตัดลำ (4) การผ่าลำต้น (5) การทำให้แห้ง (6) การรมควัน (7) การรีดผักตบชวา (8) การเสียด 2) ขั้นตอนการผลิต ได้แก่ (1) การตัดพื้พื้โพม (2) การัดขนาดผักตบชวา (3) การสานลายโดย เริ่มจากทำโครงใช้เข็มหมุดปักยึดติดกับพื้พื้ ใช้เส้นสาน 2 เส้นคู่กัน เส้นที่ 1 อยู่บนเส้นโครง เส้นที่ 2 อยู่ใต้เส้นโครง สานสลับบนล่าง ดึงให้ตึงตามพื้พื้ เมื่อได้ขนาดตามต้องการแล้วจึงเก็บปัก โดยการบิดเส้นบนและเส้นใต้โครง สอดขัดตามลายสานด้านใน แล้วใช้กรรไกรตัดแต่งให้เรียบร้อย 3) ขั้นตอนหลังการผลิต เป็นการเก็บรายละเอียดของผลิตภัณฑ์ให้ดูเรียบร้อยสวยงามแล้ว ยังมีการพ่นน้ำมัน ทาแลคเกอร์เคลือบผลิตภัณฑ์อีกครั้ง เพื่อป้องกันเชื้อรา นำผึ่งแดดให้แห้งสนิท แล้วจึงนำผลิตภัณฑ์บรรจุหีบห่อ ป้องกันฝุ่น (ธนภรณ์ ศิริสุขโกศา, 2555)

3.3 แนวคิดการจัดการความรู้ จัดการความรู้เป็นกระบวนการสร้างความรู้ที่เป็นระบบ และเป็นเครื่องมือพัฒนาการทำงานของคน ให้คิดเป็น ทำเป็น นำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน และการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมถึงการบริหารจัดการที่มีลักษณะบูรณาการสอดคล้องกับเวลา และบริบทแวดล้อม ซึ่งกระบวนการจัดการความรู้ มีดังนี้ 1) การสร้างความรู้ของชุมชน เป็นการเรียนรู้ภายในและภายนอกชุมชน เรียนรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิม เรียนรู้ความสัมพันธ์และวัฒนธรรม 2) การจัดเก็บความรู้ของชุมชน เริ่มจากการร่วมกันกำหนดว่าองค์ความรู้ที่สำคัญ และควรจัดเก็บอย่างเป็นระบบทุกขั้นตอน ชุมชนควรแบ่งกลุ่มเพื่อดำเนินการหาองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตามความชำนาญ 3) การแบ่งปันความรู้ของชุมชน เป็นการแบ่งปันที่ตอบสนองทั้งการให้และ รับความรู้ตามโอกาสของกิจกรรมสู่การยกระดับความรู้ของชุมชนต่อไป 4) การประยุกต์ใช้ความรู้ของชุมชน เป็นกระบวนการจัดการความรู้ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ และมีขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของคนในชุมชน

การเพิ่มขีดความสามารถและการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน โดยมีปัจจัยเอื้อที่ช่วยให้การจัดการความรู้ชุมชนประสบความสำเร็จ ได้แก่ 1) ผู้นำและภาวะผู้นำ สามารถสื่อสารและผลักดันให้มีการจัดการความรู้ก่อให้เกิดความมุ่งมั่นร่วมกัน 2) วัฒนธรรม มุ่งสู่องค์การการเรียนรู้ 3) เทคโนโลยีสารสนเทศ ก่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วและง่ายต่อการใช้งาน 4) การมีส่วนร่วมและการยอมรับ การแบ่งปันความรู้เกิดจากความสมัครใจเป็นหลัก 5) การเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ ช่วยเพิ่มขีดความสามารถของทีมงานจัดการความรู้ 6) ทรัพยากรธรรมชาติทำให้เข้าถึงได้ง่าย สะดวก ต้นทุนต่ำ (กนกพร ฉิมพลี, 2555 ; พรณี สวนเพลง, 2552)

3.4 ทฤษฎีวิวัฒนาการการเรียนรู้ เชื่อว่าการสร้างนวัตกรรม มีองค์ประกอบ 3 ประการคือ 1) กระบวนการคิดและจินตนาการ 2) องค์กรหรือชุมชนแห่งการเรียนรู้ 3) กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการจัดการองค์ประกอบทั้ง 3 ประการ เป็นเสมือนจุดเริ่มต้นของการค้นหานวัตกรรมทางความคิดและการเรียนรู้ เป็นการประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อประโยชน์ในการจัดการตนเองและสังคม ซึ่งผลลัพธ์ของการเชื่อมโยง คน ความรู้ และกระบวนการจะทำให้เกิดนวัตกรรมการเรียนรู้ของบุคคลและชุมชน (พระมหาสุทิพย์ อาภากรโร (อบอูน), 2548)

3.5 ทฤษฎีวิวัฒนาการ เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมเทคโนโลยีทางการผลิต และพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งสภาพแวดล้อมและอิทธิพลของสภาพแวดล้อมมีผลต่อการพัฒนาทางวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญา (นิยพรรณ วรรณศิริ, 2550)

3.6 ทฤษฎีทุนมนุษย์ เชื่อว่าการพัฒนามนุษย์เป็นปัจจัยของความสำเร็จของการพัฒนาเพื่อเกิดผลิตภาพควรมุ่งเน้นการลงทุนไปที่ขีดความสามารถและทักษะในการทำงานของบุคลากร เพื่อให้มีศักยภาพสนองตอบต่อความต้องการขององค์กรและสังคม ทุนมนุษย์ประกอบด้วย ทุนทางปัญญา ทุนทางสังคม ทุนทางอารมณ์ ซึ่งเป็นผลรวมของคุณลักษณะ ประสิทธิภาพชีวิต ความรู้ ความพยายาม ความมุ่งมั่น ที่บุคคลนำเอามาลงทุนในการทำงาน ผลลัพธ์เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ชุมชน สังคม และประเทศชาติ (วรินทร์ บุญยั้ง, 2554)

3.7 ทฤษฎีระบบ เชื่อว่าควรให้ความสำคัญในการทำงานเชิงระบบ มององค์รวมและระบบย่อยสัมพันธ์กันตั้งแต่การพิจารณาในการตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์กร เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ดีที่สุด และให้ข้อคิดเห็นที่เป็นข้อมูลป้อนกลับมาวิเคราะห์พิจารณา เพื่อที่จะเลือกปัจจัยนำเข้าและปรับกระบวนการแปรสภาพใหม่ให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น (วิเชียร วิทย์อุดม, 2554)

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 กลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นรูปแบบการวิจัยเพื่อพัฒนา ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodologies Research) โดยศึกษาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กำหนดดำเนินการวิจัย เป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาปัจจัยเอื้อในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวาบ้านวังปลา ตำบลลุ่มลำชี อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ เชิงปริมาณ กลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา คือ สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมผักตบชวาบ้านวังปลา ตำบลลุ่มลำชี อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 40 คน

ระยะที่ 2 การศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา และแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา บ้านวังปลาฝา ตำบลลุ่มลำชี อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ เชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา มีจำนวน 20 คน ดังนี้

4.1.1 กลุ่มหัตถกรรม ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จากประธานกลุ่มและสมาชิกกลุ่มหัตถกรรมผักตบชวา ที่มีประสบการณ์ในการผลิตหัตถกรรมผักตบชวา มากกว่า 10 ปี จำนวน 10 คน และประชาชนชาวบ้านจำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้น 12 คน

4.1.2 กลุ่มภาคีพัฒนา ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จากผู้นำหน่วยงานภาครัฐ ผู้นำองค์กรเอกชน ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมจัดการความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกเทศบาลตำบลลุ่มลำชี ประธานสภาเทศบาลตำบลลุ่มลำชี ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดชัยภูมิ พัฒนาการอำเภอ ผู้นำองค์กรเอกชน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านวังปลาฝา รวมทั้งสิ้น 8 คน

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

4.2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม ใช้ศึกษาปัจจัยเอื้อในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา มีจำนวน 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของสมาชิก มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ ตอนที่ 2 ปัจจัยเอื้อในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวาบ้านวังปลาฝา ตำบลลุ่มลำชี อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 5 ด้าน คือ ผู้นำและภาวะผู้นำ วัฒนธรรมชุมชน ทրพยากรธรรมชาติ การมีส่วนร่วม การเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา บ้านวังปลาฝา ตำบลลุ่มลำชี อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ เป็นคำถามปลายเปิด

4.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ใช้ศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา 2) ประเด็นสนทนากลุ่ม ใช้ศึกษาแนวทางการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา บ้านวังปลาฝา ตำบลลุ่มลำชี อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

4.3 การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

4.3.1 การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม มีขั้นตอน ดังนี้ 1) ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) วิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเอื้อในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา 3) นำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน พิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา กำหนดเกณฑ์การพิจารณา ดังนี้ คะแนน +1 คือ ความแน่ใจว่ามีความเที่ยงตรงสอดคล้องกับเนื้อหา คะแนน 0 คือ ความไม่แน่ใจว่ามีความเที่ยงตรงสอดคล้องกับเนื้อหา และคะแนน -1 คือ ไม่มีความเที่ยงตรงสอดคล้องกับเนื้อหา (บุญชม ศรีสะอาด, 2545) โดยเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ระหว่าง 0.67 – 1.00 4) นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มหัตถกรรมจักสานกระติบข้าวบ้านโนนสังข์ ตำบลบ้านเป้า

อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 30 คน เพื่อหาคุณภาพเครื่องมือ โดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาตามวิธีของครอนบาค (Cronbach's alpha) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ =.920

4.3.2 การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพ คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและประเด็นสนทนากลุ่ม มีขั้นตอน ดังนี้ 1) ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) วิเคราะห์สังเคราะห์ ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเอื้อในการจัดการความรู้ ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา และแนวทางการจัดการความรู้ เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับคำถามสัมภาษณ์ และประเด็นสนทนากลุ่ม พิจารณาความถูกต้องชัดเจนทางภาษาให้เหมาะกับกลุ่มเป้าหมาย 3) นำแบบสัมภาษณ์และประเด็นสนทนากลุ่มไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน พิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา กำหนดเกณฑ์การพิจารณา ดังนี้ คะแนน +1 คือ ความแน่ใจว่ามีความเที่ยงตรงสอดคล้องกับเนื้อหา คะแนน 0 คือ ความไม่แน่ใจว่ามีความเที่ยงตรงสอดคล้องกับเนื้อหา คะแนน -1 คือ ไม่มีความเที่ยงตรงสอดคล้องกับเนื้อหา (บุญชม ศรีสะอาด, 2545) โดยเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ระหว่าง 0.67 – 1.00 4) นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ กับกลุ่มหัตถกรรมจักสานกระติบข้าวบ้านโนนสังข์ ตำบลบ้านเป้า อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 6 คน เพื่อทบทวนความชัดเจนข้อคำถาม และการตอบคำถามที่ตรงประเด็น

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย และการนำเสนอข้อมูลในภาพรวม

4.4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ผู้วิจัยได้ส่งหนังสือแจ้งไปยังกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาเพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ทั้งกลุ่มหัตถกรรมและกลุ่มภาคีพัฒนาด้วยตัวเอง โดยขออนุญาตจัดบันทึก ถ่ายภาพ และบันทึกเสียงสนทนา ส่วนประเด็นสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้ส่งหนังสือเชิญการจัดสนทนากลุ่ม (Focus group) ไปยังกลุ่มสนทนา จากนั้นผู้วิจัยดำเนินการจัดสนทนากลุ่มพร้อมกัน กำหนดแยกสนทนาเป็นสองกลุ่ม ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองร่วมกับผู้ช่วยวิจัย โดยขออนุญาตจัดบันทึก ถ่ายภาพ และบันทึกเสียงสนทนา

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

4.5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามมาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ จากนั้นนำมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ ดังนี้

4.5.1.1 ความคิดเห็นของสมาชิกที่มีต่อปัจจัยเอื้อในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา บ้านวังปลาผา ตำบลลุ่มลำชี อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ยประชากร (Population mean : μ) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานประชากร (Population standard deviation : σ) เพื่ออธิบายและเปรียบเทียบข้อมูลโดยกำหนดช่วงคะแนนตามเกณฑ์ ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2545) 1) ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.51 – 5.00 หมายถึง มีความเหมาะสมมากที่สุด 2) ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.51 – 4.50

หมายถึง มีความเหมาะสมมาก 3) ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.51 – 3.50 หมายถึง มีความเหมาะสมปานกลาง 4) ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.51 – 2.50 หมายถึง มีความเหมาะสมน้อย 5) ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00 – 1.50 หมายถึง มีความเหมาะสมน้อยที่สุด

4.5.1.2 ข้อเสนอแนะอื่นๆ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

4.5.1.3 สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ได้แก่ ดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence : IOC) และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient)

4.5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ก่อนดำเนินการวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลความสมบูรณ์และถูกต้องของข้อมูล โดยให้ผู้เกี่ยวข้องทบทวนยืนยันข้อมูลซ้ำในประเด็นที่ยังไม่ชัดเจน แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา ในรูปแบบของการพรรณนาข้อมูล แล้วสรุปผลในภาพรวม ประกอบด้วย ปัจจัยเอื้อในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา องค์ความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา และแนวทางการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา บ้านวังปลาผา ตำบลลุ่มลำชี อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

5. ผลการวิจัย

5.1 ผลการศึกษาปัจจัยเอื้อในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา โดยภาพรวม พบดังนี้

ตารางที่ 1 ปัจจัยเอื้อในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวาของกลุ่มหัตถกรรมผักตบชวา บ้านวังปลาผา ตำบลลุ่มลำชี อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ โดยภาพรวม

ปัจจัยเอื้อในการจัดการความรู้ภูมิปัญญา หัตถกรรมผักตบชวา	ระดับความคิดเห็น		
	ค่าเฉลี่ย (μ)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (σ)	แปลผล
1) ด้านผู้นำและภาวะผู้นำ	3.86	0.20	มาก
2) ด้านวัฒนธรรมชุมชน	4.13	0.14	มาก
3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ	3.91	0.28	มาก
4) ด้านการมีส่วนร่วม	3.31	0.35	ปานกลาง
5) ด้านการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้	3.70	0.23	มาก
รวม	3.78	0.11	มาก

จากตารางที่ 1 ปัจจัยเอื้อในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา โดยภาพรวม พบว่ามีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.78$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากเช่นกัน เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยโดยใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพอธิบายประกอบ ดังนี้ 1) ด้านวัฒนธรรมชุมชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.13$) ชุมชนนี้ได้ประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวาในงานประเพณีชุมชน กิจกรรมทางศาสนา สมาชิกส่วนใหญ่ทำตามข้อตกลงของกลุ่ม สมาชิกมีความรักความผูกพันและช่วยเหลือ

กันและกัน สอนลูกหลานให้ปฏิบัติตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ 2) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ โดยภาพรวม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\mu=3.91$) แหล่งผักตบชวาอยู่ไม่ไกลจากชุมชนมากนัก มีเพียงพอต่อความต้องการในการผลิตไม่ต้องซื้อหา ทำให้มีต้นทุนการผลิตต่ำ 3) ด้านผู้นำและภาวะผู้นำ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\mu=3.86$) ผู้นำชุมชนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กล้าคิด กล้าทำ และกล้าตัดสินใจ ด้วยภาวะผู้นำทำให้กลุ่มหัตถกรรมผักตบชวาของชุมชนสามารถดำรงอยู่และสร้างรายได้ให้กับกลุ่มมาจนถึงปัจจุบัน 4) ด้านการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\mu=3.70$) กลุ่มใช้วิธีสอนแบบตัวต่อตัว จับกลุ่มกันมาเรียนรู้ และสอนกันเองเป็นการถ่ายทอดโดยไม่รู้ตัว ให้ลงมือทำ การออกแบบลายใหม่ใช้วิธีสังเกตจดจำทำเลียนแบบ แล้วทำใหม่จากฐานเดิม 5) ด้านการมีส่วนร่วม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu=3.31$) สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมผักตบชวามีส่วนร่วมในกิจการของกลุ่ม ได้แก่ ร่วมงานแสดงนิทรรศการ ร่วมออกแบบลวดลายร่วมผลิตสินค้า ร่วมเก็บเกี่ยวผักตบชวา

5.2 ผลการศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา บ้านวังปลาฝา ตำบลกลุ่มลำชี อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ พบว่า มีจำนวน 7 องค์ความรู้ ดังนี้ 1) การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ ก้านผักตบชวา กรรไกร เครื่องรีดผักตบชวา แม่แบบผลิตภัณฑ์ เต้าบอ ก้ามะถัน แปรงทาสี 2) การคัดเลือกวัตถุดิบ โดยนำลำต้นผักตบชวาไปตากแดด 2 – 3 วัน จนแห้งไม่มีความชื้น แล้วนำไปบอ ก้ามะถัน เป็นเวลา 4-6 ชั่วโมง 3) การออกแบบลายสาน ใช้ลายเม็ดแตง โดยสอดผักตบชวาเส้นสาน โดยทับ 1 เส้น ยก 1 เส้น สลับกันไปตลอดแนว 4) รูปแบบผลิตภัณฑ์นิยมผลิต หมวกและกระเป๋าผักตบชวา (5) การสานขึ้นรูปเริ่มจากการสร้างแม่แบบของหมวก ใช้สองเส้น คือเส้นหลักและเส้นสานใช้เข็มหมุดปักติดไว้กับตัวแม่แบบ สานวนไปด้านขวามือจนเต็มแม่แบบ แล้วพับเก็บปลายเส้นหลักเข้ากับเส้นสาน 6) การย้อมสี นิยมสีธรรมชาติเคลือบยูรีเทน 7) การเก็บรักษาวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์ จัดเก็บไว้ในถุงพลาสติก มัดปากถุงให้แน่น โดยไม่ให้ความชื้นและฝุ่นเข้าไปได้ หลังจากใช้งานแล้วให้นำไปผึ่งแดดหรือลมเพื่อไล่ความชื้น

5.3 ผลการศึกษาแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา บ้านวังปลาฝา ตำบลกลุ่มลำชี อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ พบว่า มีกระบวนการจัดการความรู้ดังนี้

5.3.1 การสร้างความรู้ ควรจัดอบรมการตลาดออนไลน์ การตากวัตถุดิบ การออกแบบ การเก็บรักษา การย้อมสีธรรมชาติ การบัญชีรับจ่าย บัญชีงบดุล จัดสรรพื้นที่เว็บไซต์ประชาสัมพันธ์สินค้า เพิ่มกลไกการตลาดและการตลาดเชิงรุก จัดประชุมเพื่อมองหาคำว่าที่ต้องการร่วมกัน การถอดแบบผลิตภัณฑ์ จัดทำหลักสูตรบูรณาการภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวาทุกระดับ จัดทำคู่มือถ่ายทอดองค์ความรู้ให้เยาวชนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ศึกษาการออกแบบผลิตภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ จัดศึกษาดูงานกลุ่มผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องอย่างน้อยปีละครั้ง

5.3.2 การจัดเก็บและบันทึกความรู้ ควรมีการสนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดเก็บองค์ความรู้อย่างเป็นระบบมีการบันทึกความรู้และทักษะการปฏิบัติ ในรูปแบบของคู่มือ เอกสาร คลิปวิดีโอ ไฟล์ดิจิทัล จัดเก็บในแอปพลิเคชันที่สามารถเรียกใช้ได้ตลอดเวลา จัดทำบันทึกความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวาทุกครั้งที่มีการแลกเปลี่ยนความรู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับบุตรหลานในครัวเรือน และผู้สนใจ

5.3.3 การแลกเปลี่ยนความรู้ ควรจัดอบรมด้านบริหารจัดการสินค้าออนไลน์ การขายสินค้าออนไลน์ การถ่ายภาพผลิตภัณฑ์ การตลาดออนไลน์ ปลุกฝังความภูมิใจในค่านิยม และอัตลักษณ์ชุมชน จัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ โดยการสาธิตวิธีปฏิบัติเป็นกลุ่มย่อย ให้สมาชิกฝึกหัดทำไปด้วยกัน และมีผลิตภัณฑ์ต้นแบบเป็นแบบฝึก

การสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนา ศึกษาการใช้วัสดุอื่น วัสดุอัตลักษณ์ชุมชน หรือวัสดุเกี่ยวกับความเชื่อและสุขภาพ เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ จัดทำเรื่องเล่าภูมิปัญญา จัดตั้งศูนย์ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวาชุมชน

5.3.4 การประยุกต์ใช้ความรู้ ควรมีการวิเคราะห์ถอดแบบผลิตภัณฑ์ การออกแบบลวดลาย การย้อมสีธรรมชาติ การอบแห้ง การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ตามกระแสนิยม จัดทำสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ให้มีความหลากหลาย เพิ่มช่องทางและเนื้อหาการตลาดออนไลน์

6. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาแนวทางจัดการความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา บ้านวังปลาฝา ตำบลลุ่มลำชี อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ พบว่า

6.1 ปัจจัยเอื้อในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา โดยภาพรวม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เรียงสามลำดับดังนี้ 1) ด้านวัฒนธรรมชุมชน 2) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ 3) ด้านผู้นำและภาวะผู้นำ

6.2 องค์ความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา บ้านวังปลาฝา ตำบลลุ่มลำชี อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ มีจำนวน 7 องค์ความรู้ ดังนี้ 1) การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ 2) การคัดเลือกวัตถุดิบ 3) การออกแบบลายสาน 4) รูปแบบผลิตภัณฑ์ 5) การย้อมสี 6) การสาน 7) การเก็บรักษาวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์

6.3 แนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา บ้านวังปลาฝา ตำบลลุ่มลำชี อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ มีกระบวนการจัดการความรู้ ดังนี้ 1) การสร้างความรู้ 2) การจัดเก็บและบันทึกความรู้ 3) การแลกเปลี่ยนความรู้ 4) การประยุกต์ใช้ความรู้

7. อภิปรายผล

7.1 ปัจจัยเอื้อในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา โดยภาพรวม มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เรียงสามลำดับแรก คือ 1) ด้านวัฒนธรรมชุมชน 2) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ 3) ด้านผู้นำและภาวะผู้นำ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การจักสานเป็นภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้นั้นในชุมชนมาตั้งแต่อดีตเป็นงานหัตถกรรมที่ใช้ทักษะฝีมือ ฝึกฝนจนชำนาญ เกิดความประณีตในการผลิต สืบทอดถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคนิควิธีการจากรุ่นสู่รุ่น ผ่านการบอกเล่าเรื่องราวการใช้งานจริง และการแสดงประดับตกแต่งในเทศกาลงานตามประเพณี พิธีกรรม ปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงวัตถุดิบมาเป็นผักตบชวา มาผลิตเป็นชิ้นงานหัตถกรรมที่มีมูลค่าสูงขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็เพิ่มคุณค่าทางจิตใจให้กับสมาชิกกลุ่มในการผลิตชิ้นงานอัตลักษณ์ นอกจากนั้นแล้วผู้นำกลุ่มยังเป็นผู้นำธรรมชาติที่ได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำกลุ่มมาอย่างต่อเนื่อง มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ชัด เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งกลุ่มในยุคแรก มีภาวะผู้นำคุณธรรม เสียสละ เมตตา กล้าหาญ โดยที่ทฤษฎีนิเวศวัฒนธรรมเชื่อว่าอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนดกระบวนการวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม โดยมีพื้นฐานสำคัญ คือ เทคโนโลยีการผลิต โครงสร้างสังคม และสภาพแวดล้อมธรรมชาติเป็นเงื่อนไข สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ลัดดาวัลย์ ส้าราญ (2559) พบว่า ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน ประกอบด้วย การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชน การเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน และความรู้ความสามารถของผู้นำชุมชน ส่งผลต่อความเข้มแข็ง

ของชุมชนในระดับมาก และเอื้ออนุช ถนอมวงษ์ ทิพย์วัลย์ สุรินยา งามลัมย์ ผิวเหลือง นรุตม์ พรประสิทธิ์ และวิเชียร ปริชาธรรมวงศ์ (2561) พบว่าการสนับสนุนทางสังคมมีอิทธิพลทางบวกต่อการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เห็นประโยชน์ของชุมชนที่มีต่อตนเอง รวมทั้งกนกพร ฉิมพลี (2555) พบว่า เงื่อนไขสำคัญของการจัดการความรู้ คือ 1) ความรู้ความเข้าใจในการถ่ายทอดความรู้ 2) วัฒนธรรมองค์กร ความเป็นมิตร ข้อตกลงของกลุ่ม ความรักสามัคคี และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม 3) ภาวะผู้นำ ผู้นำควรมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน 4) โครงสร้างพื้นฐานของกลุ่มที่มีความพร้อม มีการแบ่งหน้าที่ตามความสามารถอย่างชัดเจน

7.2 องค์ความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา บ้านวังปลาผา ตำบลลุ่มลำชี อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิมีจำนวน 7 องค์ความรู้ คือ 1) การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ 2) การคัดเลือกวัตถุดิบ 3) การออกแบบลายสาน 4) รูปแบบผลิตภัณฑ์ 5) การย้อมสี 6) การสาน 7) การเก็บรักษาวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่ากลุ่มหัตถกรรมบ้านวังปลาผา ให้ความสำคัญในการทำงานเชิงระบบ มององค์รวมและระบบย่อยสัมพันธ์กัน รับฟังข้อมูลย้อนกลับทั้งในส่วนของลูกค้า ผู้ว่าจ้าง และสมาชิกกลุ่ม จึงได้ปรับขั้นตอนวิธีการเป็นขั้นตอนอย่างง่าย ตามที่สมาชิกคุ้นเคย ตามความนิยมของลูกค้าและผู้ว่าจ้าง ซึ่งผ่านการถ่วงรอนเป็นผลึกความรู้ โดยที่ทฤษฎีระบบ เชื่อว่าการกำหนดกระบวนการทำงานของทั้งระบบ ให้สอดคล้องกันตั้งแต่เริ่มต้นจนจบ จะทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกันได้ กับทั้งทฤษฎีวินัยกรรมการเรียนรู้ เชื่อว่าการจัดการความรู้เพื่อสร้างความรู้ชุดใหม่ เป็นไปเพื่อความเข้าใจอย่างแท้จริง นำไปสู่การสร้างวินัยกรรมการเรียนรู้ที่ง่ายต่อการเรียนรู้และการประยุกต์ใช้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ คลอเคลีย วจนะวิชากร ปานจิต ศรีสวัสดิ์ และวรัญญู ทิพย์โพธิ์ (2559) พบว่า กระบวนการผลิตครกของกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาชุมชนปากห้วยวังนอง จังหวัดอุบลราชธานี มีกระบวนการผลิตแบบใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นหลัก เมื่อนำวิธีระบบเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไปบูรณาการเข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการผลิต รวมถึงลดความสูญเสียในกระบวนการที่ไม่จำเป็น ทำให้รอบเวลาในการผลิตลดลง ลดข้อเสียในกระบวนการผลิต เพิ่มผลผลิตต่อวันให้มากขึ้น ทำให้กลุ่มชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้ง ซึ่งศิริประภา โคบายาชิ (2555) และธนาภรณ์ ศิริสุขโภคา (2555) พบว่า กระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ผักตบชวา มี 3 ขั้นตอนหลัก คือ 1) ขั้นตอนเตรียมการผลิต ได้แก่ การเตรียมวัสดุ การคัดเลือกผักตบชวา 2) ขั้นตอนการผลิต ได้แก่ การออกแบบผลิตภัณฑ์และการสร้างแม่แบบ การจักสานผลิตภัณฑ์ ซึ่งส่วนใหญ่ใช้ลวดลายพื้นฐาน การย้อมสี 3) ขั้นตอนหลังการผลิต ได้แก่ การเคลือบเงากันเชื้อรา ผึ่งแดดให้แห้งสนิท การตกแต่ง การบรรจุหีบห่อ และการตลาด

7.3 แนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา บ้านวังปลาผา ตำบลลุ่มลำชี อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ประกอบด้วย กระบวนการจัดการความรู้ 4 ขั้นตอน คือ 1) การสร้างความรู้ 2) การจัดเก็บและบันทึกความรู้ 3) การแลกเปลี่ยนความรู้ 4) การประยุกต์ใช้ความรู้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าสมาชิกกลุ่มมีความสนใจและมีความมุ่งมั่นที่จะยกระดับความรู้เพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่างานหัตถกรรมผักตบชวา พร้อมให้ความร่วมมือในการพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมากขึ้น รวมทั้งมีความเข้าใจว่าการจัดการความรู้เป็นกระบวนการสำคัญในการยกระดับความรู้ ทักษะฝีมือ เชื่อมโยงภาคีพัฒนาและเยาวชนมาช่วยด้านการตลาดออนไลน์ ออกแบบตราสัญลักษณ์ และการผสมผสานวัสดุใหม่เกี่ยวกับความเชื่อและสุขภาพ โดยใช้เรื่องเล่าภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวาประกอบในการนำเสนอ ซึ่งทฤษฎีทุนมนุษย์เชื่อว่าการสร้างศักยภาพ

มนุษย์ให้มีคุณภาพสามารถพึ่งตนเองนั้น ต้องให้ความสำคัญในการพัฒนาทุนมนุษย์ ในการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และความสามารถ ซึ่งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ชุมชน สังคม และประเทศชาติ แตกต่างจากผลการวิจัยของกนกพร ฉิมพลี (2555) พบว่า กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้าน หัตถกรรมเครื่องจักสาน มี 5 ขั้นตอน คือ การกำหนดความรู้ การแสวงหาและยึดกุมความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ การจัดเก็บความรู้ การถ่ายทอดความรู้ และตีรประภา โคบายาชิ (2555) พบว่ากระบวนการความรู้ 7 ขั้นตอน ได้แก่ การบ่งชี้ความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้ ทั้งนี้ในส่วนประเด็นความแตกต่าง ของกระบวนการจัดการความรู้ของแต่ละกลุ่มนั้น อาจเป็นเพราะที่มาของแนวคิดการสังเคราะห์ตัวแบบ กระบวนการจัดการความรู้แตกต่างกัน รวมทั้งได้มีการผนวกขั้นตอนที่คล้ายคลึงกัน นำรวมไปไว้ด้วยกันแล้ว ทำให้ขั้นตอนในกระบวนการแตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการจัดการความรู้ มีผลทำให้ช่วยยกระดับ ความรู้ของกลุ่ม ทำให้บรรลุเป้าหมายงาน และบรรลุเป้าหมายการพัฒนาคนและชุมชนได้ โดยที่ ภัฏญาพัสรี กล่อมธงเจริญ (2560) พบว่า เมื่อนำกระบวนการจัดการความรู้มาใช้จะก่อให้เกิดผล คือ 1) การรวบรวมข้อมูล เพื่อเผยแพร่ให้กับผู้ที่สนใจ 2) มีเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพิ่มขึ้น 3) กลุ่มสมาชิกมีความรู้ความชำนาญ เกิดทักษะในการพัฒนาสามารถประยุกต์รูปแบบผลิตภัณฑ์ได้หลากหลายตรงกับต้องการของตลาด 4) จำนวนสมาชิก กลุ่มสมาชิกหัตถกรรมเพิ่มขึ้น 5) สมาชิกกลุ่มมีรายได้เสริมและมีความเข้มแข็ง

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนเป็นรูปธรรม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดประชุมภาคีพัฒนาเพื่อวางแผนพัฒนาเชิงบูรณาการ ในการสนับสนุนจังหวัดชัยภูมิให้มีความเข้มแข็งและมีอัตลักษณ์โดดเด่นให้เป็นที่ยอมรับรู้จักในระดับ อาเซียน ควรจัดทำหลักสูตรภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวา กำหนดเป็นกิจกรรมพัฒนานักเรียนของสถานศึกษา ในพื้นที่ตำบลควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับ การออกแบบลายสาน รูปแบบผลิตภัณฑ์ การย้อมสี การสาน การเก็บรักษา การจัดทำบัญชี และการตลาดออนไลน์ และเพื่อให้มีผลการพัฒนาเชิงประจักษ์และยกระดับความรู้ ภูมิปัญญา ควรร่วมกันขับเคลื่อนและกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวาต่อไป

8.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

8.2.1 ผลการวิจัยพบว่าควรมีการจัดอบรมการตลาดออนไลน์ เพิ่มช่องทางและเนื้อหาการตลาดออนไลน์ ดังนั้นจึงควรวิจัยและพัฒนาการตลาดออนไลน์ผลิตภัณฑ์ผักตบชวามันวังปลาผา ตำบลลุ่มลำชี อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

8.2.2 ผลการวิจัยพบว่าควรจัดทำเรื่องเล่าภูมิปัญญา การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ตามกระแสนิยม ดังนั้นจึงควรวิจัยและพัฒนาเรื่องเล่าภูมิปัญญาหัตถกรรมผักตบชวาบ้านวังปลาฝา ตำบลลุ่มลำชี อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

9. เอกสารอ้างอิง

- กนกพร ฉิมพลี. (2555). รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น หัตถกรรมเครื่องจักสาน : กรณีศึกษา วิชาทกกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคมและการจัดการสิ่งแวดล้อม คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- กัญญาพัสบี กล่อมจงเจริญ. (2560). การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรม OTOP 5 ดาวกรณีสินค้าเรือใบ จำลองจังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสท์ไทย. 1(3) : 79-92.
- คลองเคลีย วจนะวิชากร, ปานจิต ศรีสวัสดิ์ และวรัญญู ทิพย์โพธิ์. (2559). การปรับปรุงประสิทธิภาพกระบวนการผลิตเพื่อลดความสูญเสียและเพิ่มคุณภาพผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผากรณีศึกษาชุมชนเครื่องปั้นดินเผาปากห้วยวังนอง จังหวัดอุบลราชธานี. วารสารวิชาการ วิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. 9(2) : 38-46.
- ธนาภรณ์ ศิริสุขโกคา. (2555). การศึกษาวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานผักตบชวา กรณีศึกษาดำบลไทรงาม อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นิยพรรณ วรรณศิริ. (2550). มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : ธนาเพรส.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- พรรณิ สวนเพลง. (2552). เทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมสำหรับการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอู่). (2548). นวัตกรรมการเรียนรู้: คน ชุมชน และการพัฒนา. กรุงเทพฯ : พิสิษฐ์ไทยออฟเซ็ท.
- เมดไทย. (2563). ผักตบชวา สรรพคุณและประโยชน์ของผักตบชวา 15 ข้อ. สืบค้นเมื่อ 29 ธันวาคม 2563, จาก <https://medthai.com/%E0%B8%9C%E0%B8%B1%E0%B8%81%E0%B8%95%E0%B8%9A%E0%B8%8A%E0%B8%A7%E0%B8%B2/>
- ลัดดาวัลย์ สำราญ. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาอำเภอสามชูก จังหวัดสุพรรณบุรี. ในการประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ ครั้งที่ 1 “วิจัยเพื่อสร้างสรรค์ชุมชนและสังคม” ณ อาคารเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ. วันที่ 22 มิถุนายน 2559 : 629-637.
- วรินทร์ บุญยั้ง. (2554). การพัฒนาทุนมนุษย์ในชุมชน. วารสารศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. 22(1) : 19-33.
- วิเชียร วิทย์อุดม. (2554). องค์การและการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : ธนัธการพิมพ์.

ศิริประภา โคบายาชิ. (2555). การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจักสานผลิตภัณฑ์จากผักตบชวาของกลุ่มแม่บ้านหมู่บ้านต้อมดง ตำบลบ้านต้อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่มหาวิทยาลัยแม่โจ้*. 4(4) : 21-35.

สำนักงานเทศบาลกลุ่มลำชี. (2562). *แผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. 2561-2564)*. ค้นเมื่อ 19 มกราคม 2563, จาก http://www.lumlamchee.go.th/news.php?id_type=18.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). *ภูมิปัญญาไทยกับการส่งเสริมการเรียนรู้ และการสร้างอาชีพ*. กรุงเทพฯ : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

เอื้ออนุช ถนอมวงษ์, ทิพย์วัลย์ สุรินยา, งามลัมัย ผิวเหลือง, นรุตม์ พรประสิทธิ์ และ วิเชียร ปรีชาธรรมวงศ์. (2561). การมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของเยาวชนอำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารสมาคมนักวิจัย*. 23(1) : 115-126.